

Верховний
Суд

Використання експертних знань в екологічних спорах в Україні та окремих країнах-членах ЄС

Віталій Уркевич
суддя Великої Палати Верховного Суду
доктор юридичних наук, професор

Міжнародний судовий форум
«Судовий захист довкілля
та екологічних прав»
м. Київ, 07 листопада 2019 року

Докази в екологічних справах

- **будь-які дані**, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність **обставин (фактів)**, що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи

- Ці дані встановлюються **такими засобами**:
 - ❖ письмовими, речовими і електронними доказами;
 - ❖ показаннями свідків;
 - ❖ **висновками експертів**

1.1. Способи отримання експертних знань (Україна)

- участь у розгляді справи **експерта**. Це особа, яка:
 - ❖ **володіє спеціальними знаннями**, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи;
 - ❖ **призначається судом або залучається учасником** справи;
 - ❖ зобов'язана надати **обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок** на поставлені питання, тобто здійснити відповідну експертизу

1.2. Способи отримання експертних знань (Україна)

- у справі може брати участь **спеціаліст**. Це особа, яка:
 - ❖ **володіє спеціальними знаннями та навичками**, необхідними для застосування технічних засобів;
 - ❖ **призначена судом** для надання консультацій та технічної допомоги;
 - ❖ надає суду консультації та допомогу **під час вчинення процесуальних дій**, пов'язаних із **застосуванням технічних засобів** (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо)

1.3. Способи отримання експертних знань (країни-члени ЄС)

- інститут технічних (експертних) суддів:
 - ❖ беруть участь в розгляді справи **спільно із професійними суддями**;
 - ❖ **постійні члени** судової колегії (Фінляндія, Швеція) або призначаються **для розгляду конкретної справи** (Норвегія)
- обов'язкова **попередня екологічна експертиза**, що проводиться уповноваженим органом державної влади
- суди **не збирають докази самостійно**, а лише оцінюють докази, надані органами державної влади та іншими сторонами (Польща)
- **попередні консультації суду** з відповідним органом або експертом, залученими до адміністративної процедури (Чехія, Угорщина)
- використання **офіційних звітів та думок природоохоронних органів** (Бельгія), отримання **консультативних висновків** (Франція)

2. Форми залучення наукових висновків

- Національне процесуальне законодавство:
 - ❖ обґрунтований та об'єктивний **письмовий висновок експерта**;
 - ❖ спеціаліст зобов'язаний **відповідати на поставлені судом питання**, надавати консультації та роз'яснення, іншу технічну допомогу

- Країни-члени ЄС:
 - ❖ наукові **експертні висновки** – найпоширеніша форма;
 - ❖ **інформація з веб-сайтів** відповідних спеціалізованих організацій, уповноважених державних органів;
 - ❖ **звіти, підготовлені компетентними національними установами** або міжнародними організаціями;
 - ❖ **відсутність формальних обмежень** на прийняття наукових доказів

3. Дослідження наукових питань судом касаційної інстанції

- Національне процесуальне законодавство:
 - ❖ висновок експерта, пояснення спеціаліста – це **один із доказів у справі** поряд з іншими доказами;
 - ❖ Верховний Суд **позбавлений можливості надавати оцінку доказам**;
 - ❖ скасування рішення через порушення норм процесуального права, якщо **суд не дослідив зібрані у справі докази**, у тому числі й висновки експерта, пояснення спеціаліста.

- Країни-члени ЄС:
 - ❖ при перегляді справи як апеляційним, так і Верховним Судом, вища судова інстанція **може переглянути оцінку наукових висновків** судами, проте, вищі суди **пов'язані встановленими фактами**;
 - ❖ Верховний Суд **може повною мірою досліджувати наукові проблеми** – якщо він бере участь в розв'язанні екологічних суперечок як суд другої інстанції або як надзвичайний орган з розгляду

4. Розрізнення питань права та технічних питань

□ Національне законодавство:

- ❖ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (наказ Мінюсту від 8 жовтня 1998 року № 53/5 (у редакції від 26 грудня 2012 року № 1950/5);
- ❖ **орієнтовний перелік питань**, які можуть бути вирішені тим чи іншим видом експертизи;
- ❖ суди при призначенні **інженерно-екологічної, екологічної експертизи** орієнтуються на цей перелік

□ Країни-члени ЄС:

- ❖ при участі в розгляді справи **технічних (експертних) суддів питання вирішуються колегією суддів**;
- ❖ у більшості юрисдикцій – розрізнення технічних, наукових та юридичних питань здійснюється **самими суддями на підставі доктрини широкого розсуду**

5. Обов'язковість збирання наукових доказів

- Національне процесуальне законодавство:
 - ❖ обов'язкові підстави **не передбачені**;
 - ❖ віднесено **на розсуд суду**

- Країни-члени ЄС:
 - ❖ **як правило** – на розсуд суду;
 - ❖ коли суд потребує наукових знань **для оцінки фактів або коли такі факти не є загальновідомими**;
 - ❖ **Обов'язково при вирішенні екологічних спорів щодо:**
 - ❖ надання екологічних дозволів на **використання вод**, стосовно умов використання навколишнього природного середовища для **реалізації комерційних проектів** (Польща);
 - ❖ використання **водних об'єктів, утилізації відходів** (Італія)

6.1. Критерії відбору експертів (Україна)

□ Судові експерти:

- ❖ особи, які **мають необхідні знання** для надання висновку з досліджуваних питань;
- ❖ судові експерти державних спеціалізованих установ – фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та **отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності**;
- ❖ підлягають **атестації**, включенню до державного **Реєстру атестованих судових експертів** (веде Мінюст);
- ❖ конкретного **експерта визначає державна спеціалізована установа**, проведення експертизи експертам якої доручив суд

6.2. Критерії відбору експертів (країни-члени ЄС)

□ Судові експерти:

- ❖ **технічні (експертні) судді** призначаються Урядом до пенсійного віку (Швеція) або Президентом на 5 років (Фінляндія);
- ❖ залучаються судом зі **спеціального списку експертів** (Бельгія) або з **реєстру судових експертів** (Норвегія);
- ❖ **акредитовані** профільним міністерством;
- ❖ повинні мати **тривалий спеціальний стаж роботи** (від 5 до 7 років)

7. Стандарт доказування в екологічних спорах

- Національне процесуальне законодавство:
 - ❖ жодного спеціального стандарту доказування **не закріплено**;
 - ❖ стандарт «**переважання незаперечних доказів**» або стандарт «**швидше за все**»
- Країни-члени ЄС:
 - ❖ стандарт «**поза розумним сумнівом**» - кримінальні справ щодо екологічних злочинів, складні справи щодо шкоди здоров'ю людей (Австрія);
 - ❖ встановлення **ймовірності причинно-наслідкового зв'язку** між діями певної особи та спричиненою навколишньому природному середовищу шкодою (Чехія);
 - ❖ причинний взаємозв'язок, заснований на «**серйозній, точній і несуперечливій презумпції**» - при існуванні невизначених даних щодо дій та осіб, які їх вчинили (Франція)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!